

VIII. Държавно стопанство (финанси).

Първоначално държавното стопанство се е сливало съ частното стопанство на княза, по-късно и на царя. Това е понятно, като се има предъ видъ частно-правния характеръ въ отношенията на владетеля къмъ държавата, на която той гледалъ като на свой частенъ имотъ, както това е било въ всички срѣдновековни държави. Наистина, въ по-сетнешния периодъ тоя възгледъ се измѣня и публично правниятъ наддѣлява, но и тогазъ не ще сж били много рѣзки и ясно отдѣляни отношенията между частното царско съкровище и държавното.

Нѣма въ източниците положителни данни за доходитѣ на българскитѣ владѣтели, но по аналогия съ другитѣ славянски владѣтели на полуострова и другаде, както и по оскъднитѣ данни, тълкувани нѣкои прѣко, а нѣкои а *contrario*, особено по известията на хрисовулитѣ, може да се приеме, че тѣзи доходи сж получавани главно отъ частнитѣ земи на владѣтеля, отъ работи, извършвани въ полза на съкровището, отъ плячкитѣ и отъ различнитѣ дани и берии, които въ началото сж били малки и прости, но после подъ влиянието на византийски режимъ сж били усложнени. Отъ регалиитѣ, които сж доставяли известни малки и голѣми облаги на държавното съкровище, може да се поменатъ въ разное време: ловища рибни, нѣкои рудници, пжтнина и бродина. По-късно една доходна регалия ще е била сѣченето на пенези (монети).

По-главнитѣ работи въ полза на царското съкровище сж били, освенъ военната тегоба, следнитѣ: 1. подвода, земаването (реквизицията) на коне за превозъ на владѣтелски хора и товаръ*); 2. приселица, т. е. задължение да се дава станъ, турския конакъ, и прехрана на органитѣ на властѣта, като се почне отъ царя и се свърши до най-малкитѣ негови служители — ловци; 3. градозидание, т. е. постройка на градища-крепости; 4. темница блюсти, т. е. пазенето на темница, което състояло въ това: да се даватъ стражи, които да пазятъ затворенитѣ въ темници. Ако, както казватъ нѣкои културни историци, сжществуването и уреждането на „темници“ е било белегъ на една по-развита култура, България, трѣбва да се заключи, е вече имала своя такава.

Като минемъ къмъ данѣцитѣ (дани) и погледнемъ на тѣхъ съ съвременно око, може да се каже, че въ България е имало прѣки и косвени данѣци.

а. Прѣкитѣ данѣци били: 1. димнина (грѣцкото *καπνική*) или димница, данѣкъ вземанъ отъ всѣка челядь, отъ всѣки дворъ, инакъ отъ всѣки куминъ. Това е френския *futage*, германския *Rauchgeld*, по-късниятъ френски *tribut foncier*, — единъ видъ поземленъ данѣкъ; 2. волоберщина, плащана за всѣки чифтъ волове, отъ грѣцкото зевгаритиконъ (зевгаръ-чифтъ). Волоберщината се е плащала споредъ изработената отъ единъ чифтъ волове работна земя. Това е руската соха. Споредъ Скилица-Кедрина, при Самуила се плащало за единъ зевгаритиконъ една мѣра жито, една мѣра ечемикъ и една стомна вино. Това е било ситархията — житница — терминъ, познатъ и до скоро въ Еленско; 3. кошарщина, травнина, земала се е зарадъ ползуване отъ държавни пасбища; 4. десетѣкъ. Той се е вземалъ отъ селско-стопанскитѣ земни произведения и домашнитѣ животни. Споредъ обекта на облагането десетѣкътъ е носилъ разни названия. Имало е десетѣкъ свиний, по-късно турския серчимъ; пчелний, а по-късно турския куван-

*) Подвода се срѣща и у други славянски страни. По-късно турското мекяре. Впрочемъ тази тегоба е позната и въ други срѣдновековни държави.